

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
— جزیره قشم —
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

کرکس‌ها

بدون شک فرد فرد اعضای مجموعه بزرگ حیات وحش در جای خود دارای اهمیت هستند و کرکس‌ها نیز به‌عنوان بخشی از تنوع زیستی ارزشمندند. وقتی نام کرکس‌ها را می‌شنویم پرنده‌های بزرگ‌چته در ذهن ما می‌آیند که به دنبال تغذیه از لاشه‌ی حیوانات هستند.

نام کرکس‌ها خصوصاً همای سعادت از گذشته‌های دور در فرهنگ و ادبیات ما دیده می‌شود. ایرانیان معتقد بودند اگر سایه‌ی بزرگ این پرنده از بالای سر کسی بگذرد نشانی از خوش‌بینی و خوشبختی برای آن فرد خواهد بود. این داستان ریشه در گذشته‌ی دینی و اعتقادی ایرانیان دارد، زرتشتیان براساس باورهای دینی خود اجساد مردگان خود را در دخمه می‌گذاشتند تا خوراک درندگان و پرندگان شوند و تنها استخوان‌های آن‌ها باقی بماند. در آن روزگار هیچ خبری از خاکسپاری نبود؛ چراکه آن‌ها مردار آدمی را ناپاک می‌دانستند و بر این باور بودند که اجساد، خاک را که عنصری مقدس است، آلوده می‌کنند؛ بنابراین استخوان مردار نیز در همان دخمه و در میان یک چاه باقی می‌ماند. آن‌ها معتقد بودند زمانی که پرنده‌ی هما تمام استخوان‌های جسد را از روی زمین محو می‌کرد، روح فرد به بهشت رفته است.^۱

لاشخور، دژکاک، دال و مرغ مردارخوار از نام‌های شناخته شده‌ی کرکس‌ها است. به زبان پهلوی آن‌ها این پرنده، کرکاس گفته می‌شود. البته نام حیوانات، پرندگان و خصوصاً کرکس‌ها به زبان‌های محلی بسیار متنوع است. کرکس‌ها رفتگر طبیعت هستند؛ چراکه لاشه‌های حیوانات را به طور کامل می‌خورند و این امر باعث می‌شود که

^۱ <https://www.karnaval.ir>

از زبان پهلوی می‌تواند اشاره به یکی از موارد زیر باشد:
زبان پهلوی (ساسانی) یا زبان پارسی میانه
زبان پهلوی (اشکانی) یا زبان پارسی

بسیاری از لاشه‌ها که منجر به بیماری و آلوده کردن حیوانات و محیط‌زیست می‌شوند را در کمتر از چند ساعت حذف کنند.^۳

دستگاه گوارش کرکس‌ها به‌گونه‌ای تکامل یافته است که در برابر انواع بیماری و آلودگی مقاومت بسیار بالایی دارد. اگر کرکس‌ها نباشند بسیاری از بیماری‌ها و آلودگی‌ها مانند هاری و سیاه‌زخم افزایش پیدا می‌کنند.^۴

کرکس‌های جهان

کرکس‌ها ۲۳ گونه هستند که در راسته Accipitriformes طبقه بندی می‌شوند و به دو خانواده Acciptridae (کرکس‌های دنیای قدیم) و Cathartidae (کرکس‌های دنیای جدید) تقسیم می‌شوند. ۱۶ گونه کرکس دنیای قدیم و ۷ گونه کرکس دنیای جدید وجود دارد. کرکس‌ها عمدتاً در مناطق گرمسیری و نیمه گرمسیری زندگی می‌کنند. و در همه جا به جز استرالیا و قطب دیده می‌شوند.

حفاظت مشارکتی از

22/08(297)

معرفی کرکس‌های دنیای قدیم و دنیای جدید^۵

^۳ <https://happypet.pet/vulture>

^۴ <https://avayebloom.com/category>

^۵ <https://www.animalspot.net/>

اگرچه کرکس‌های دو گروه دنیای قدیم و جدید شبیه به هم به نظر می‌رسند، اما این دو گروه ارتباط نزدیکی با هم ندارند و ظاهر مشابه آن‌ها از طریق تکامل همگرا تکامل یافته است، البته که همه کرکس‌ها نقش حیاتی در اکوسیستم دارند.

از ۲۳ گونه کرکس جهان، ۱۴ گونه در معرض انقراض هستند.

کرکس‌ها هنگام تغذیه، نظم اجتماعی دقیقی را بر اساس اندازه بدن و قدرت منقار حفظ می‌کنند. کرکس‌های کوچکتر باید منتظر بقایای باقی مانده از گونه‌های بزرگتر و غالب باشند. با این حال، حتی کرکس‌های بزرگ نیز جای خود را به رقبای پستاندار، جمله شغال، کفتار و ... می‌دهند.^۶

کرکس‌ها رفتارهای جالبی دارند مثلاً برخی از آن‌ها (مانند کرکس بوقلمون Turkey vulture)، برای خنک شدن در هوای گرم روی پاهای خود مدفوع می‌کنند، این رفتار urohidrosis نام دارد. کرکس کوچک از سنگ به عنوان ابزاری برای شکستن تخم شترمرغ‌ها استفاده می‌کنند. کرکس بوقلمون زمانی که احساس خطر کند می‌تواند محتویات معده خود را تا فاصله ۳ متری پرتاب کنند تا شکارچیان احتمالی را دور نگه دارند.^۷

فقط کرکس‌های دنیای قدیم پاهای نسبتاً قوی دارند و می‌توانند صدای هشدار و صداهای دیگریجاد کنند. اما کرکس‌های دنیای جدید دارای کف پای صاف ضعیفی هستند که برای گرفتن مناسب نیستند،

سیرینکس (SYRINX) ندارند، بنابراین با خش‌خش یا غرغر صدا تولید می‌کنند.^۸

کرکس‌های دنیای جدید

کرکس‌های آمریکایی یا کرکس‌های دنیای جدید شامل ۷ گونه هستند. این کرکس‌ها در مناطق گرم و معتدل قاره آمریکا زندگی می‌کنند. به این خاطر که این پرندگان در قاره آمریکا هستند به کرکس‌های دنیای جدید معروف شده‌اند. آن‌ها شامل کرکس‌ها و کُندرها (Condor) هستند که در آب‌وهوای خشک و گرم قاره آمریکا ساکن می‌شوند. کرکس‌های دنیای جدید که پیش‌تر تصور می‌شد از راسته کرکس‌ها باشند، در واقع تیره‌ای از راسته‌ی بازسانان هستند. آن‌ها اغلب لاشه‌خوار هستند و به‌ندرت غذای خود را از طریق شکار به دست می‌آورند.

⁶ www.britannica.com

⁷ www.nationalgeographic.com

⁸ www.birdlife.org

کرکس‌های دنیای قدیم

کرکس‌های دنیای قدیم (Old world vultures) گروهی از کرکس‌ها هستند که در بر قدیم، یعنی قاره‌های اروپا، آسیا و آفریقا یافت می‌شوند و از خانواده‌ی Accipitridae هستند.

نام فارسی	نام انگلیسی	نام علمی
دال سیاه	Cinereous vulture	<i>Aegypius monachus</i>
دال معمولی	Griffon vulture	<i>Gyps fulvus</i>
دال پشت سفید	White-rumped vulture	<i>Gyps bengalensis</i>
دال روپل	Rüppell's vulture	<i>Gyps rueppelli</i>
دال هندی	Indian vulture	<i>Gyps indicus</i>
دال نوک باریک	Slender-billed vulture	<i>Gyps tenuirostris</i>
دال هیمالیایی	Himalayan vulture	<i>Gyps himalayensis</i>
دال پشت سفید	White-backed vulture	<i>Gyps africanus</i>
دال کیپ	Cape vulture	<i>Gyps coprotheres</i>
کرکس کلاه‌دار	Hooded vulture	<i>Necrosyrtes monachus</i>
کرکس سر سرخ	Red-headed vulture	<i>Sarcogyps calvus</i>
کرکس غبغب‌دار	Lappet-faced vulture	<i>Torgos tracheliotos</i>
کرکس صورت سفید	White-headed vulture	<i>Trigonoceps occipitalis</i>
هما	Bearded vulture	<i>Gypaetus barbatus</i>
کرکس کوچک	Egyptian vulture	<i>Neophron percnopterus</i>
کرکس نخل	Palm-nut vulture	<i>Gypohierax angolensi</i>

حفاظت مشارکتی از
کرکس کوچک
— جزیره قشم —
www.vultures.ir

SGP/IRA/CCA-GSI-COVID/2022/08(297)

گردآوری و تالیف: علیرضا هاشمی _ آیدا کریمی

ویراستار علمی: آیدا کریمی

با تشکر از خانم مهسا هاشمی به جهت همکاری در گردآوری و تدوین متون